

השפעת גלי העלייה הגדולים למדינת ישראל על תחרות מלכת היופי של ישראל

הדס לחמן

מבוא

בשנת 1945 נבחרה לראשונה מתמודדת יהודייה, בס מאיירסון, ל'מיס אמריקה'. זה התרחש במהלך מלחמת העולם השנייה, ומאיירסון ייצגה את אלפי האנשים שלמענם לחמו החיילים האמריקנים. גופה, שהוצג בפומבי כיהודי, הציב את מאיירסון בתור אתר להעברת הבעיות, החרדות ותחושות האשמה של האומה. מאיירסון כמיס אמריקה אישרה מחדש את ההיגיון של השיח שדגל בהיטמעות בחברה האמריקנית: היא לא איימה או הפריעה, אלא ייצגה את האומה הפלורליסטית וגם את האוניברסליות האמריקנית. זהותה האתנית אישרה את ההיגיון של כור ההיתוך, ולפיו קבוצות אתניות שונות מתקיימות לכאורה יחד בפרודוקטיביות הרמונית.¹ בחירתה של מאיירסון בארצות הברית של שנות הארבעים, בזמן מלחמת העולם השנייה, מדגימה לנו אילו משמעויות טמונות בטקס הרדוד כביכול של בחירת מלכת היופי. דוגמה זו מבהירה לנו כי בחירתה של מלכת יופי מושפעת רבות מאירועים חיצוניים ומהלך רוח תקופתי ולאומי. ברצוני לבחון במאמרי אם וכיצד השפיעו גלי העלייה על תחרות מלכת היופי הישראלית ועל אידאל היופי הישראלי הנשקף ממנה. אתעמק בשלושה גלי עלייה מרכזיים שהגיעו לישראל. גל העלייה הראשון הוא גל העלייה הגדול שהגיע עם קום המדינה בשנים 1948-1956. בחרתי בגל עלייה זה, מכיוון שהוא

* על פי סמינר בקורס 'עולים, מהגרים או פליטים: העלויות למדינת ישראל' בהנחיית ד"ר אסתר מאיר במסגרת המסלול ללימודי מדינת ישראל בחוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת בן-גוריון.

1 Sarah Banet-Weiser, *The Most Beautiful Girl in the World: Beauty Pageants and National Identity*, University of California Press, Berkeley 1999, pp. 157-162

גל העלייה החשוב ביותר שקלטה המדינה מאז היווסדה, שכן בגל עלייה זה עלו כ-740 אלף עולים ממדינות שונות. מספר העולים שנקלטו בארץ ביחס לגודל האוכלוסייה היהודית הקולטת היה הגדול ביותר. גל עלייה זה הכפיל למעשה את גודל האוכלוסייה היהודית שהתגוררה במדינת ישראל בשנים אלו. כמו כן, גל זה הוא גל העלייה המגוון ביותר מבין גלי העלייה מבחינת ארצות המוצא, ובו הגיעו עולים רבים הן ממדינות אירופה הן ממדינות ערב.

גל העלייה השני שבו בחרתי להתמקד הוא גל העלייה הגדול של שנות השישים של המאה העשרים. בשנים 1961-1965, שהיו שיא גל העלייה בעשור הזה, הגיעו 260,000 עולים. עולים אלו הגיעו בעיקר ממרוקו ומרומניה, אך גם מעוד מדינות, כגון פולין, תוניסיה, אלג'יריה.² בחרתי בגל עלייה זה מכמה סיבות: 1. מכיוון שהיה זה גל העלייה החשוב השני שהגיע למדינת ישראל; 2. משום שגל עלייה זה הגיע לארץ כעשור לאחר הקמת המדינה ובזמן תהליך התבססותה; 3. הואיל ובגל זה הגיעו מרבית העולים משתי מדינות עיקריות, מרוקו ורומניה, אשר היו מאפייני העולים מהן ויחס החברה הקולטת והממסד אליהם שונים בתכלית, כמו שאראה בהמשך.

גל העלייה השלישי שאבחן הוא גל העלייה מברית המועצות לשעבר בשנות התשעים. בחרתי בגל זה מכיוון שלאחר עשרות שנים של גלי עלייה מצומצמים יחסית, בעיקר ביחס לאוכלוסייה הקולטת, הוא היה גל עלייה חשוב ביותר הן מבחינת גודל האוכלוסייה הנקלטת ביחס לאוכלוסייה הקולטת הן בשל מאפייניו הייחודיים והשפעתו על המדינה, כמו שאציג בהמשך.

כדי לענות על שאלת המחקר אסקור את גיליונות עיתון לאישה, נותן החסות המרכזית לתחרות ומייסדה, העוסקים בתחרות מלכת היופי, ושהופיעו בשנים 1950-1956, 1960-1965 ו-1990-1995. באמצעותם אנסה לעמוד על מאפייני המתמודדות במהלך השנים, ואתמקד במוצאן ובאופן ייצוגן על גבי דפי השבועון. בחרתי לבחון את תחרויות היופי שנערכו כשנה או שנתיים לאחר תחילת גלי העלייה ובמשך כ-6-7 שנים לאחר מכן. בחירה זו מאפשרת לי לבחון את השינויים שחלו תוך כדי גלי העלייה ואת השינויים וההשפעות לטווח ארוך. כלומר השפעות של גלי העלייה של שנות החמישים אפשר לראות בתחרויות בשנות השישים, וכך גם בנוגע לשנות השישים והתשעים. כמו כן, בזכות טווח השנים שבחרתי אפשר לראות אם השתתפו עולות 'ותיקות' יותר (שנים מספר בארץ) ועולות חדשות. כך אפשר גם ללמוד על אופן הקליטה של גלי העלייה הללו ועל אופן היטמעותם בארץ.

2 דבורה הכהן, 'עלייה וקליטה', בתוך: אפרים יער וזאב שביט (עורכים), מגמות בחברה הישראלית, כרך א, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב 2001, עמ' 386-387.

סקירת ספרות: תחרויות יופי ומשמעויותיהן הפוליטיות והחברתיות

תחרויות יופי נערכות בכל שנה ברחבי העולם, מתחרויות מקומיות וזניחות וכלה בתחרויות בין-לאומיות, ובהן צופים מיליוני בני אדם. למרות זאת, אין ספק כי תחרויות היופי הולכות ומאבדות מן הפופולריות שהיתה להן בשנים שעברו, והדבר נובע גם מן הביקורות הרבות שנמתחו עליהן וממשיכות להימתח מקהלים נרחבים בחברה. תחום תחרויות היופי לא זכה עד היום למחקר אקדמי מקיף. הסיבה לכך היא שבכלליות רואים בתחרויות יופי ממכלול תרבות פופולרית שנחשבת לרדודה, ולפיכך אינה ראויה למחקר אקדמי, או לחלופין ברורה מדי מאליה, ולכן חקירתה אינה מעניינת או נדרשת. אף על פי כן בשנים האחרונות המחקר בנושא הולך ומתפתח, ותאוריות אחרונות מורות על החשיבות של בחינת צורות שונות של תרבות פופולרית כדי להבין צורות ומוסדות חברתיים והתנהלותם.³

היסטוריה של תחרויות יופי

מחקרים היסטוריים מראים כי תחרויות יופי, אם כי בנוסח שונה, כבר נערכו באירופה של ימי הביניים, כאשר בפסטיבלים שונים נבחרו גברים ונשים לייצג את המלוכה, ונמדדו על פי מראם החיצוני. בארצות הברית גוייס היופי לצורך בינוי האומה ונשים צעירות גוייסו לטורנירים, לירידים ולחגיגות ציבוריות אחרות, כאשר הדגש הושם בהופעתן החיצונית.

תחרות היופי הראשונה שדמתה יותר לתחרויות היופי כיום היתה תחרות 'מיס ארצות הברית', שנערכה לראשונה בדלאוור שבארצות הברית בשנת 1880. מטרתה המוצהרת היתה למשוך פרסום ותיירות לאתר הנופש באזור. בהמשך לאירוע זה נערכו עוד תחרויות יופי, והן נהפכו לאירוע קבוע באתרי נופש שעל החוף המזרחי, והניחו את התשתיות ליצירתן של תחרויות היופי הארציות. תחרות 'מיס אמריקה' הידועה נערכה לראשונה בשנת 1920 באטלנטיק סיטי. השתתפו בה נציגות ממדינות שונות ומערים מרכזיות בארצות הברית. בעשרים השנים הראשונות לקיומן נערכו תחרויות היופי האמריקניות בקרנבלים ובאתרי נופש, והמתמודדות בהן שאפו להגיע בעיקר לתעשיית הקולנוע בהוליווד. התחרויות האלה נעשו מכובדות ופטריוטיות רק עם פרוץ מלחמת העולם השנייה. אז נהפכו תחרויות היופי מתופעה שולית ורדודה לחלק מהתרבות

של מעמד הביניים.⁴ את התפשטות תחרויות היופי בשאר העולם לא תיעדו ההיסטוריונים. תחרויות היופי הלאומיות הנפרדות אוחדו תחת מטריה אחת בשנת 1951, כשיזם התאגיד האחראי לתחרות 'מיס אמריקה' את תחרות 'מיס עולם'. בשנה לאחר מכן נוצרה גם תחרות 'מיס תבל' מטעם חברת בגדי ים בשל יכוח על זכויות צילום.⁵

המטענים הלאומיים, הפוליטיים והחברתיים של תחרויות יופי

שרה בנט־וייסר (Sarah Banet-Weiser) חקרה את נושא תחרויות היופי, והתמקדה בתחרות היופי המפורסמת ביותר בעולם 'מיס אמריקה'. היא סבורה כי תחרויות יופי בארצות הברית, וכיחוד תחרות 'מיס אמריקה', מאפשרות להבין דברים מסוימים על האומה האמריקנית ועל התנהלותה. לדוגמה, אפשר להבין מהן מי נחשב ממכלול האומה וכיצד נושאים חברתיים כמו גזענות, רב־תרבותיות וערכי משפחה מועברים באמצעות גופן של הנשים.⁶ בהמשך אראה כיצד טענה זו מתבטאת גם בתחרויות היופי בישראל.

לפי המדריך הבין־לאומי לתחרויות יופי (International Directory of Pageants), יותר מ־3,000 תחרויות יופי נערכות כל שנה ברחבי העולם. הן בעצם משוכפלות למקומות שונים ומותאמות לסמלים ולאסתטיקות המקומיות.⁷ הן מציגות את הערכים ואת הרעיונות שקיימים במרכזה של חברה מסוימת בלא קשר לתואר שהן מעניקות. ממכלול הצגת הערכים והנורמות החברתיות, תחרויות היופי מגדירות גם נורמות מגדריות – גרסאות אידאליות וקונבנציונאליות של נשיות. על ידי בחירה באינדיבידואל שהתנהגותו, מראהו וסגנונו מגלמים את הערכים של אומה, אזור או קבוצה מסוימת ואת המטרות שלהם תחרויות יופי חושפות את אותם ערכים ומטרות לפרשנות ולאתגור.⁸

4 Colleen Ballerino Cohen, Richard Wilk, and Beverly Stoeltje (eds.), *Beauty Queens on the Global Stage*, Routledge, New York and London 1996, pp. 3-4

5 Ibid., p. 5

6 Banet-Weiser, *The Most Beautiful Girl*, p. 2

7 Beverly Stoeltje, 'The Snake Charmer Queen: Ritual, Competition, and Signification in American Festival', in: Colleen Ballerino Cohen, Richard Wilk, and Beverly Stoeltje (eds.), *Beauty Queens on the Global Stage*, p. 13

8 Colleen Ballerino Cohen, Richard Wilk, and Beverly Stoeltje (eds.), *Beauty Queens on the Global Stage*, p. 2

בנט־וויסר סבורה כי תחרויות יופי הן סוג של ריטואל אזרחי, ומכילות בתוכן מגוון של ביטויים לאומיים.⁹ לדבריה, במהלך שנות התשעים בתחרויות יופי שנערכו ברחבי העולם השתמשו במפורש באירוע ובגופן של המתמודדות לדיון ציבורי בשאלה מי מייצג ייצוג 'הולם' את הזהות הלאומית.¹⁰ גם משמה של תחרות היופי האמריקנית, 'מיס אמריקה', אפשר לראות את הקשר בין שיח הלאום לבין שיח הנשיות, שבסופו של דבר מייצר את המשוואה 'אישה-אומה'.¹¹ אפשר לראות אפוא שתחרויות היופי מסמלות הרבה יותר מבחירה תמימה הקשורה בטעם אישי. מן הטענות השונות עולה כי המטענים הקיימים בבחירה של גוף אחד כמייצג אזור או אומה הם רבים ומורכבים. לפיכך, גוף האישה נהפך בעצם לגוף לאומי ולנושא למיקוח.

קתרין מטסון ניתחה את מאפייניה של תחרות 'מיס שוודיה'. גם מטסון כמו בנט־וויסר מצאה בתחרות משמעויות לאומיות. היא סבורה כי הכתרת מלכת היופי של שוודיה משמשת גם זירה שבה הלאומיות מחוברת לנשיות, ללבנות, לערכים של המעמד הבינוני והגבוה ולנורמטיביות הטרו־סקסואלית. היא בחנה את תחרות היופי של 'מיס שוודיה', וראתה בה מעין 'סיסמוגרף', שמודד שינוי חברתי בשוודיה של שנות החמישים, תקופה שכוללת שינויים ניכרים, בעיקר ביחסים מגדריים. מטסון סבורה כי לכל אומה יש צורך במיתולוגיות לאומיות כדי להבנות קהילה מדומיינת. בתחרויות יופי לאומיות גוף נשי מוחשי אחד נבחר לייצג את הגוף הלאומי המדומיין. תחרויות היופי הופכות את גופה של המנצחת לסימן ולסמל עצמתי של האומה. מטסון כותבת כי עצם זה שבתחרות היופי של שוודיה על המתמודדות להיות רווקות בלא ילדים (וכך זה גם ברוב המדינות, ובהן ישראל) מעידה על שהזוכה אמורה לייצג ערכים כמו טהורות ובתוליות, שהכרחיים לסמל הלאומי.¹²

נוסף לכך שהערכים והנורמות החברתיות מתבטאים בתחרויות יופי באמצעות גופה של האישה אנו רואים כי הוא משמש גם כלי לאחדות לאומית, סמל לעצמתה של אומה מסוימת. נשים שברוב החברות, בעיקר בעבר, אך במקצתן גם היום, מוצבות בספרה הפרטית, מוצאות אל הספרה הציבורית כדי לסייע להתלכדות האומה סביב סמל נשי אחד. הנשים הזוכות בתחרות

Banet-Weiser, *The Most Beautiful Girl*, p. 3 9

Ibid., p. 1 10

Ibid., pp. 6-7 11

Katarina Mattsson, 'Crowning Miss Sweden – Constructions of Gender, Race and Nation in Beauty Pageants, paper presented at Gender and Power in the New Europe, the 5th European Feminist Research Conference', Lund University, Sweden August 20-24, 2003 12

ובתואר של מלכות יופי לא רק שהן מסמלות את האומה, את האישה הלאומית האידאלית, אלא גם נעשה בהן לפעמים שימוש לאומי. כך, לדוגמה, זוכות תחרות 'מיס אמריקה' במהלך מלחמת העולם השנייה גויסו לאחר זכייתן למסע לאומי למכירת אגרות מלחמה כדי לממן את הפעילויות הצבאיות של ארצות הברית במלחמה.¹³ גם הזוכות בתחרות מלכת היופי בישראל גויסו לצרכים לאומיים ולגיוס כספים, כמו שאראה בהמשך.

גם תחרויות יופי לאומיות אחרות מעלות לדיון נושאים של לאומיות, אתניות ומקומיות. אירועים שונים שהתרחשו בתחרויות יופי ברחבי העולם ועוררו מחלוקות מעידים על הסמליות שבתחרויות אלו. כך, לדוגמה, בחירתה של דני מנדו, מהגרת שחורה, למיס איטליה בשנת 1996 עוררה מחלוקת גדולה, שגררה שאלות בנוגע לזהות הלאומית. בחירה זו העלתה שאלות וחששות לאומיות בנוגע למעבר הנדמה של איטליה מאומה 'הומוגנית' לאומה בעלת מספר הולך וגדל של מהגרים לא אירופים. עוברת זכייתה של מנדו עוררה ויכוחים בציבור ועל פני העיתונים בשאלה אם היא יכולה לייצג יופי 'איטלקי'.¹⁴

ביקורות על תחרות מלכת היופי

ביקורות בנוגע לתחרויות יופי נשמעו וממשיכות להישמע ברחבי העולם ובמדינות ספציפיות. רובן קשורות לנושא המגדרי, אך עוסקות גם בנושאים אתניים ותרבותיים. הגל השני של הפמיניזם בארצות הברית שהופיע בשנות השישים הגביר את הביקורות המגדריות בנוגע לתחרויות היופי. רוב הביקורות נסבו סביב האובייקטיפיקציה של נשים בתחרויות אלו. עוד טענה התנועה הפמיניסטית כי תחרויות יופי, כמו נורמות ומוסכמות נשיות אחרות, הן פרקטיקות פוליטיות שמדכאות ומנצלות נשים.¹⁵

עוד טענה היא כי תחרויות יופי בונות ומשכפלות אידאלים של יופי ונורמות גוף. הגוף ואיברי הגוף, וכן שלוחות מטריאליות שלו כמו בגדים ואיפור, מלאים במשמעות, בערכים ובסימבוליות, והם גם כלי לביטוי של זהות קבוצתית. נורמות גוף ואידאלים של יופי משתנים מקונטקסט גאוגרפי או היסטורי אחד למשנהו. זאת אומרת שבזמנים שונים ובמקומות שונים מראה הגוף שאליו שואפים אינו אחיד. ואולם, נורמות גוף מערביות ואידאלים של גוף היו דומיננטיים במיוחד, וזכו למעמד הגמוני גלובלי ביחס לאידאלים של

Banet-Weiser, *The Most Beautiful Girl*, p. 41 13

Ibid., p. 182 14

Banet-Weiser, *The Most Beautiful Girl*, pp. 10-11 15

יופי שנוצרו בהקשרים אחרים. הבניית הנשיות ההגמונית מדירה ומסווגת חלק נרחב מהנשים בתור פגומות ולא נשיות. לפיכך, נורמות גוף הגמוניות מבחינות ומדירות 'אחרים' פריפריאליים באמצעות הגדרתה של הנורמה.¹⁶

ייחודיות החברה הישראלית ותחרות מלכת היופי של ישראל

תחרויות יופי לפני קום המדינה – תחרות 'מלכת אסתר'

השורשים לתחרות מלכת היופי בישראל שאנו מכירים כיום החלו לצמוח עוד בתקופת היישוב היהודי בארץ ישראל ובטרם קום המדינה. למעשה, כבר בשנות העשרים והשלושים נערכו תחרויות יופי ביישוב היהודי. המועמדות התמודדו על התואר 'מלכת אסתר'.¹⁷ 'מלכת אסתר' נבחרה בט"ו בשבט, ראש השנה לאילנות (אם כי הוצגה לעם בקרנבל חג הפורים), שעוצב מחדש מטעם התנועה הציונית כמסמל את הקשר בין האומה לאדמה. בת שבע מרגלית שטרן סבורה כי קביעת התחרות דווקא בתאריך הזה מקשרת בין גוף האישה לאומה ולאדמה. בשנים 1926-1931 ייצגו המתמודדות בתחרות 'מלכת אסתר' הכללית את המגוון החברתי שהיה קיים אז בציונות: מנשים אשכנזיות לנשים ספרדיות, צפון אמריקניות ותימניות. הדגש של המארגנים הושם ביופייה ובאופייה של הנערה. בחירתן של נשים ממוצאים שונים שיקף את ההגדרה הנרחבת של המושג יופי 'עברי', שהתבטא באמצעות גופן של נשים. על ידי הימנעות מהגדרות ספציפיות בחרו המארגנים להציג את הגוף הנשי התגשמות של אחדות לאומית וסולידריות חברתית.¹⁸

אפשר לראות כי כבר בתחרות היופי שנערכה עוד בטרם קמה המדינה נעשה שימוש בגופן של הנשים כדי ליצור ייצוג נשי לאומי אחד שייצג את המגוון שהיה קיים אז ביישוב. באותה תקופה, שבה ניסו ליצור בארץ 'יהודי חדש', היה צורך גם במודל נשי שיעמוד לצדו. הבחירה בדמות של אסתר המלכה אינה מקרית. כמו שסבורה שטרן, אסתר היא דמות יפה ובעלת תושייה. דמות כזאת היא המתאימה לעמוד לצד דמותו של הגבר העברי, בונה הארץ והאומה.

Mattsson, 'Crowning Miss Sweden – Constructions of Gender, Race and Nation in Beauty Pageants' 16

Bat-Sheva Margalit Stern, 'Who's the Fairest of Them All? Women, Womanhood, and Ethnicity in Zionist Eretz Israel', *Nashim: A Journal of Jewish Women's Studies & Gender Issues*, 11 (2006), p. 142

Ibid., pp. 143-144 18

תחרות מלכת היופי לאחר קום המדינה

העיתון לאישה החל את דרכו בשנת 1947. הוא נמנע מלהתעסק בנושאים פוליטיים וכלכליים, והתמקד בנושאים נשיים קלילים. זהו עיתון הנשים הוותיק ביותר, אשר ממשיך לצאת לאור עד היום. העיתון היה המייסד של תחרות מלכת היופי הישראלית שנערכה לראשונה בשנת 1950,¹⁹ ובו תועדו תחרויות היופי במרוצת השנים, עוד בטרם שודרה התחרות על מסך הטלוויזיה בכל בית בישראל.

על קיום התחרות הראשונה הוכרז בגיליון לאישה שיצא בסוף שנת 1949, וזה היה נוסח המודעה:

מלכת היופי' – לשם מה? האם רק ללכת בדרכי העולם כולו?
לאו דווקא. מטרתנו כפולה: לחיות ככולם, ויחד עם זאת לפתוח במסע תעמולה לשמירת יופיה, רעננותה וחינה של האישה הישראלית....
בחירת מלכת היופי תתבצע בשני שלבים:
א. כדי ליתן אפשרות לכל אדם בארץ להשתתף בבחירה, תפורסמה מדי שבוע ב'לאשה' תמונותיהן של המשתתפות בתחרות כאשר הן מסומנות במספרים, ללא נקיבת השם. ליד התמונות ימצא טופס מיוחד, עליו יציין הבוחר את מספרה של זאת הנראית בעיניו כעולה על היתר ביפי פניה...
ב. ועדה מיוחדת המורכבת מסופרים, אמנים, עיתונאים, אנשי ציבור ומומחים ליופי, תבחר אישית את מלכת היופי ושתי סגניותיה מבין 20 המועמדות שתזכינה ברוב קולות בהצבעה המוקדמת של הקהל הרחב.²⁰

במודעה זו אפשר להבחין כי אחת הסיבות המרכזיות לקיום התחרות היא הניסיון להתחקות אחר מדינות אחרות העורכות תחרות שכזו. ביסוסה של המדינה נעשה גם באמצעות קיום של התחרות כדי להיות 'ככל העמים'. כמו כן, בשנת 1950 היתה המדינה בעיצומו של גל עלייה המוני מארצות שונות בעלות תרבויות ושפות שונות, ובחירה במלכת יופי כמייצגת של הנשיות הישראלית היתה עוד כלי לאיחוד העם.

שני דברים מעניינים אפשר לראות במודעה זו. האחד הוא שבניסיון למצוא דמות נשית שתייצג את הנשיות הישראלית האולטימטיבית' יכלו להשתתף כל המעוניינים בכך. כל אחת יכלה לשלוח את תמונתה, וכל מי שרצה יכול

19 חנה הרצוג, 'עתונות נשים: מרחב משעתק או מרחב לקריאת תיגר', קשר, 28 (2000), עמ' 43-52.

20 עיתון לאישה, גיליון 143, 28.12.1949.

להשפיע בבחירתן של המועמדות הסופיות. עובדה זו יוצרת את התחושה שזו יכולה להיות כל אחת, וכי הכול יחד בוחרים ויוצרים את האישה הלאומית. השני הוא שהוועדה שהיתה אמורה לבחור את מלכת היופי היתה מורכבת מאנשים מוכרים ורבי-מעלה, וכללה אמנים, סופרים, עיתונאים, אנשי ציבור ועוד. עובדה זו מעידה כי אין מקלים ראש בבחירתה של מלכת היופי, מכיוון שיש בה עניין והשיבות לאומית.

בגיליונות הבאים מתוארת גם תרומתה הלאומית של הזוכה בתואר. אחד מתפקידיה הוא בסיוע לכלכלה הישראלית על ידי פרסום מוצרי הארץ ונשותיה היפות ברחבי העולם (הזוכה בתחרות זכתה בטיסה לצרפת ובתלבושות תוצרת הארץ). וכך נכתב:

'ובכן תחרות מלכת היופי באה לעורר את כל הנשים, אך גם מטרה אחרת לה: להאדיר את שם ישראל בגויים באמצעות היופי. כמדינה, אנו מפגרים במובן זה אחרי מדינות רבות אחרות, הרואות באישה כוח לאומי שלפעמים עולה הוא על כוחם של דיפלומטים'²¹

בהמשך הכתבה גם נאמר כי היא תעבור הכשרה בהלכות חברה ונימוסים ובהכרת הבעיות של מדינת ישראל כדי שתוכל 'שגרירת היופי של מדינת ישראל' לשוחח על בעיות ארצה. ניכר כי לתפקידה של מלכת היופי כנציגה לאומית של המדינה ניתן משקל רב.

מאפייניה של החברה הישראלית ועיצובה

כדי לנתח את תחרות מלכת היופי במרוצת שנות קיומה, ובעיקר בשנותיה הראשונות, יש להבין את ייחודה של מדינת ישראל ושל החברה הישראלית. עוד לפני קום המדינה נבנתה החברה היהודית בארץ ישראל כקהילה אתגר-לאומית. האליטות הפוליטיות, הכלכליות והתרבותיות ביישוב היהודי בארץ ישראל בתקופת המנדט היו מורכבות רובן ככולן מעולים ממזרח אירופה, ממרכז וממערב אירופה ומילידי הארץ. אליטות אלו עיצבו את המרכז הפוליטי, את מוסדות הכלכלה והתרבות המרכזיים בחברה היישובית, וניסו לגרום להמשכיותם גם לאחר הקמת המדינה.²² את החברה היהודית שקמה כוננו מהגרים שהגיעו לארץ ממניעים שונים. קהילה זו נבנתה בשני מישורים בר-בזמן: הראשון הוא יצירת שפה, תרבות, אורח חיים, אידאולוגיה, לאומיות

21 שם, גיליון 163, 17.5.1990.

22 משה ליסק, 'הרקע החברתי-כלכלי של אליטות בישראל', בתוך: עדה לאום ומעמד בחברה הישראלית, כרך ב, האוניברסיטה הפתוחה, תל אביב 1989, עמ' 500-507.

ותרבות קיבוצית; השני הוא יצירת מוסדות חברתיים, פוליטיים, כלכליים וצבאיים, שיוכלו עם הזמן להיות תשתית להקמת מדינת לאום יהודית.²³ ברוך קימרלינג משתמש במושג 'הגמוניה' שטבע גרמשי כדי לתאר את אופי השלטון של מדינת ישראל בשלושת העשורים הראשונים לקיומה. הגמוניה הוא מצב שבו מתקיימת שליטה אידאולוגית של חלק אחד מהקולקטיב על שאר חלקיו באמצעות 'אחדות אינטלקטואלית ומוסרית' מובנית. מתוך עמדה הגמונית זו הזהות והזיכרון הקולקטיבי מתעצבים או מעוצבים מחדש בין השאר על פי האינטרסים הפוליטיים, הכלכליים, האתניים, הדתיים והלאומיים של החלק השולט במדינה. הקבוצה ההגמונית היא ששולטת במדינה, ומשליטה את ערכיה ואת האידאולוגיה שלה על שאר חלקי האוכלוסייה.²⁴ קימרלינג סבור כי במקומה של המדינה הקולוניאלית-בריטית ועל חורבות החברה הערבית שנתרה בארץ ישראל לאחר מלחמת 1948 כוננה ההגמוניה הממלכתית במדינה היהודית. המנגנון המרכזי לכינון ההגמוניה היה 'כור ההיתוך'. גלי ההגירה שהגיעו עם הקמת המדינה שינו את ההרכב הדמוגרפי והתרבותי של האוכלוסייה היהודית במדינה. תפיסת 'כור ההיתוך' והרצון להביא לידי 'מודרניזציה' ו'ישראליוזציה' של המהגרים באו לתת מענה גם לחששות מהאיום על המשך שליטתם של האליטות הפוליטיות, הכלכליות והאינטלקטואליות ששלטו ביישוב היהודי בטרם הוקמה המדינה.²⁵ כלומר השלטון במדינת ישראל, שהיה המשך למוסדות היישוב שנוסדו בעיר על ידי אנשי העלייה השנייה והשלישית שהגיעו ממזרח אירופה, ניסה להסיר כל איום על המשך שלטונו. באמצעות הגישה הממלכתית ותפיסת 'כור ההיתוך' עוצבה הזהות הישראלית על ידי האינטרסים של תנועת העבודה, שישבה בשלטון באותן שנים. השופטים בתחרות מלכת היופי היו ממכלול האליטות התרבותיות והאינטלקטואליות. ועל כן ארצה לבחון אם גם תחום זה הושפע מן ההגמוניה האשכנזית של תנועת העבודה שעליה מדבר קימרלינג.

23 ברוך קימרלינג, מהגרים, מתיישבים, ילידים: המדינה והחברה בישראל – בין ריבוי תרבויות למלחמות תרבות, עם עובד, תל אביב 2004, עמ' 66.

24 שם, עמ' 142

25 שם, עמ' 148-149.

העלייה הגדולה והשפעותיה על תחרויות מלכת היופי הראשונות

בסעיף הזה ובבאים אחריו אבחן את גלי העלייה השונים ואת השפעותיהם על תחרויות היופי באותן השנים. בכל אחד מן הסעיפים אציג סקירה קצרה על גל העלייה המדובר, לאחר מכן אבחן את עיתוני לאישה המסקרים את התחרויות של אותן שנים, ולבסוף אנתח את הממצאים אל מול הידע ההיסטורי כדי לעמוד על השפעות התקופה על תחרויות היופי.

העלייה הגדולה

גלי העלייה שהגיעו לארץ בשנים 1948-1956 כונו בשם 'העלייה הגדולה'. בתקופת שיא העלייה הגיעו לארץ המוני עולים, ובשל כך המדינה התקשתה בקליטתם.²⁶ ממאי 1948 ועד סוף 1954 עלו לישראל כ-740 אלף עולים, שבזכותם הכפילה האוכלוסייה היהודית בארץ, שעד לאותה העת מנתה 650 אלף איש בלבד, את מספרה.²⁷ אם בוחנים את התפלגות העולים בתקופה שבין 1948-1954 אפשר לראות כי מאסיה עלו בשנים אלו 250 אלף עולים (34.4%), מאפריקה – 121,800 עולים (17%), ומאירופה ואמריקה – 344,600 עולים (48.1%). בשנים הראשונות היה אחוז העולים מאירופה גדול ביותר, ואילו בשנת 1951 חלה תפנית גדולה, ולראשונה היו העולים מאירופה ומאמריקה מיעוט מקרב כלל העולים. מבין העולים מאירופה בלטו יוצאי שתי מדינות – רומניה (35.4%) מקרב כלל עולי אירופה) ופולין (31.5% מקרבם). מקרב עולי אסיה בתקופה הראשונה של העלייה בולטות שתי קהילות עיקריות – עולי עיראק ועולי תימן, ובתקופה השנייה גם עולי איראן. בשל השינוי המהיר בהרכב הדמוגרפי של העלייה, מעלייה שרובה יוצאי אירופה לעלייה שרובה יוצאי אסיה, ולאחר מכן אפריקה, נגרמה מהפכה בהרכב הדמוגרפי של אוכלוסיית מדינת ישראל.²⁸

כאמור, מוצאם של מרבית העולים שהגיעו בעשור הראשון למדינה היה מאירופה. עולים אלו חלקו עם מרבית אוכלוסיית הארץ שותפות מוצא, מכיוון שערב הקמת המדינה היה מוצאם של תשעים אחוז בערך מבני היישוב היהודי ממרכז וממזרח אירופה.²⁹ העולים מאירופה הצליחו להתבסס בארץ התבססות

26 משה ליסק, העלייה הגדולה בשנות החמישים: כישלוננו של כור ההיתוך, מוסד ביאליק, ירושלים 1999, עמ' 1-2.

27 שם, עמ' 3.

28 שם, עמ' 7-10.

29 חנה יבלונקה, 'עולי אירופה ותודעת השואה', בתוך: צבי צמרת וחנה יבלונקה, העשור הראשון, תש"ח-תשי"ח, יד יצחק בן-צבי, ירושלים 1997, עמ' 42.

מוצלחת ומהירה יחסית. קליטתם והשתלבותם המהירה התאפשרו הודות לגילם הצעיר יחסית ונתוניהם המקצועיים וההשכלתיים.³⁰

קליטתה של העלייה הגדולה

למרות ההתלהבות של תושבי המדינה הוותיקים מעצם העלייה הגדולה כבר בראשיתה החלו להישמע פקפוקים והסתייגויות בנוגע לאיכותם של העולים שהגיעו לארץ בתקופה זו. ספקנות ודעות קדומות קידמו גם את קבלתם של עולי שארית הפלטה ושל כל מי שלא השתייך לתנועות הנוער, ללוחמי הגטאות והפרטיזנים, אך יותר מכך את העולים מארצות האסלאם.³¹ התדמית של כלל העולים מארצות האסלאם בשנים הראשונות למדינה היתה שלילית. ראו בהם לרוב פרימיטיביים, מחוסרי השכלה וחסרי תרבות. כך הופנו המזרחים לשולי החברה הישראלית, תחילה במחנות העולים, לאחר מכן במעברות, ומשם פוזרו למושבי העולים, לעיירות הפיתוח ולשכונות בשולי האזורים המטרופוליניים.³² עולי מרוקו תויגו בתיוג השלילי ביותר. אז רווח הביטוי 'מרוקו סכין', והם קיבלו תארים מפוקפקים: בלתי-יציבים, רגשניים, אימפולסיביים, לא אמינים, נעדרי תכונות אסתטיות ועוד.³³

היחס המזלזל והמתנשא שקיבלו עולי ארצות האסלאם נבע, לטענת עוז אלמוג, גם מפני שרוב העולים מארצות האסלאם היו דתיים באורח חייהם ובאמונותיהם, ושרובם המשיכו לקיים אורח חיים מסורתי גם בארץ, והדבר הפריע לוותיקים יוצאי אירופה. העולים סירבו לקבל את התרבות הישראלית החילונית למרות המאמצים הרבים של נציגי הממסד החילוני להרחיק עולים אלו מן הדת בתקופת העלייה ההמונית. גם הצעירים נרתעו לרוב ממעבר לאורח חיים חילוני, מכיוון שהיה עלול ליצור עימות חריף עם הוריהם ועם משפחותיהם, ומכיוון שחש זיקה עמוקה וקשר רגשי למסורת המשפחתית והדתית.³⁴

ניתוח תחרות מלכת היופי 1950-1956

תחרויות מלכת היופי בשנים 1950-1956 סוקרו ביתר שאת בעיתוני אישה. התחרות מוזכרת ברוב העיתונים מאז הכרזת התחרות ועד חודשים לאחריה.

30 שם, עמ' 47-48.

31 ליסק, העלייה הגדולה בשנות החמישים, עמ' 58-62.

32 עוז אלמוג, הצבר – דיוקן, עם עובד, תל אביב 1997, עמ' 292-293.

33 ליסק, העלייה הגדולה בשנות החמישים, עמ' 58-62.

34 אלמוג, הצבר – דיוקן, עמ' 155.

כתבות רבות נכתבו על ההכנות, על הפרסים, על השופטים וכמובן על הזוכות ומעלליהן לאחר הזכייה. מבחינת טקס בחירת מלכת היופי וסיקורו מצאתי כמה דברים זהים בשבע השנים הראשונות של קיום טקס זה, הראויים להתייחסות, ועליהם ארצה לפרט:

1. בשנים הראשונות לקיום התחרות פורסמו המתמודדות על התואר רק באמצעות שמן ושם משפחתן ולא ניתנו עוד פרטים (ומכיוון שהעיתונים בשנים אלו הודפסו בשחור לבן, לא היה אפשר להבחין במאפיינים פיזיים כצבע עור, שער ועיניים). עם זאת באמצעות ניתוח שמות המשפחה של המועמדות אפשר לומר בוודאות כי רובן המוחלט של המועמדות בשנים הראשונות של התחרות הגיעו ממשפחות 'אשכנזיות', ואילו מועמדות ממוצא ספרדי או מזרחי היו נדירות.

2. מלכות היופי שנבחרו בשנים הראשונות סוקרו כולן סיקור נרחב בגיליונות העיתון לאישה. מרגע זכייתן נכתב עליהן לרוב בכמה כתבות במרוצת החדשים שלאחר בחירתן. הן הופיעו על כמה שערים בעיתון, וכמעט כל צעד שלהן דווח. מצוינת בעיתון גם האהדה הרבה וההערצה שלה זכו מלכות היופי בכל מקום שאליו הגיעו. הרבר מעיד על החשיבות שהיתה לתחרות בשנותיה הראשונות מבחינת התפקיד הלאומי שלה.

3. מתוקף תפקידן הלאומי של הזוכות, ומכיוון שהן מייצגות את מדינת ישראל, החליפו כל המלכות שהיו בעלות שמות לוועזיים בזמן התמודדותן על התואר את שמן לשם עברי עם זכייתן, לפעמים ממש ברגע ההכתרה. כך שונה שמה של מיכל הריסון, מלכת היופי של שנת 1951, למיכל הראל; אורה ג'מילי (1952) החליפה את שמה לאורה ורד; חבצלת דרילמן (1953) החליפה את שמה לחבצלת דרור; אביבה פרלמן (1954) החליפה את שמה לאביבה פאר; לילי פרז'נסקי (1955) החליפה את שמה לאילנה כרמל; ושרה בינשטוק (1956) החליפה את שמה לשרה טל.

4. נאמר על כל שבע מלכות היופי הראשונות שתרמו תרומה לאומית כשסייעו לגיוסי כספים בחו"ל בעבור אוכלוסיות נזקקות בארץ, בעיקר בעבור העולים החדשים. הן מתוארות ומצולמות כשהן נפגשות עם אנשים רבי-מעלה ועם הקהילות היהודיות באנגליה ובארצות הברית. נכתב שהן סייעו לגיוס כספים למען הפרציה היהודית, המגבית היהודית והבונדס. מרים ירון, מלכת היופי הראשונה, אף השאירה את בעלה ובנה בארץ ונסעה לחודשים מספר כדי לסייע בגיוס הכספים. באחת הכתבות היא מצוטטת באמרה על ביקורה בלונדון: 'מדי ערב בערב הייתי מוזמנת לנשף – ארוחה במלון אחר, והיה עלי לספר ליהודי בריטניה על מצב העולים החדשים במחנות ובמעברות'.³⁵ פעמים רבות תוזכר

גם תרומתן הלאומית עוד בטרם הוכתרו כמו שירות בפלמ"ח או סיוע במחנות העלייה.

5. מקרב שבע מלכות היופי שנבחרו בשנים 1950-1956 היו שתיים צבריות (מיכל הראל ושרה טל), עוד שתיים נולדו בחו"ל אך עלו לארץ בגיל צעיר (מרים ירון וחבצלת דרור), ושלוש אחרות עלו בעלייה הגדולה לארץ (אורה ורד עלתה בשנת 1949 מתימן, אביבה פאר עלתה מרומניה בשנת 1948, ואילנה כרמל עלתה בשנת 1951 מסיין, לשם עברו הוריה מברית המועצות). בגיליונות העיתון בכתבות השונות בדרך כלל נכתב על הזוכות, גם אם לא נולדו בארץ, כי הן צבריות אמתיות. לדוגמה, מרים ירון, שנולדה בגרמניה מתוארת 'טיפוס צברי מובהק'. גם חבצלת דרור, מלכת היופי לשנת 1953, שנולדה בווינה ועלתה לארץ בגיל ארבע, מתוארת 'כמעט צברית' ובעלת תכונות 'צבריות'.

6. סקירת מאפייניהן הפיזיים של הזוכות בשנים האלה מראה כי בארבע השנים הראשונות לתחרות נבחרו נשים בעלות שער כהה ועור בהיר יחסית (להוציא את אורה ורד שחומת העור), לעומת זאת בשנתיים שלאחר מכן נבחרו שתי נשים בעלות שער בלונדיני ועיניים ירוקות. בשנה האחרונה שסקרתי נבחרה שוב מלכת יופי בעלת שער כהה ועור בהיר.

7. בגיליונות השונים מתוארים אחוזים גבוהים של צבריות מבין המתמודדות. לצבריות ניתנת תשומת לב רבה יותר בדיווחי העיתון, וגם מחולקות להן מחמאות רבות. דוגמה אחת לכך הם דבריה של ד"ר עטיה גרינברג, אחת משופטות התחרות: 'ציינתי לעצמי בעניין רב שאלו שנראות יותר בנויות בהרמוניה ויותר בריאות בגופן, היו דווקא ילידות הארץ'.³⁶

כמו כן, במהלך סקירתי את תחרויות מלכת היופי שנערכו בשנים 1950-1956, את הזוכות בהן ואת אופי סיקורן מצאתי כי השפעות העלייה הגדולה אכן מתבטאות בתחרות זו. ההשפעות הללו הן חד-גוניות יחסית, מכיוון שגלי העלייה שמוצאים ביטוי בתחרויות היופי הם בעיקר גלי העלייה ממזרח אירופה ולא גלי העלייה מארצות ערב. אף על פי שניכר ייצוגן של עולות ותיקות וחדשות מפולין, מרומניה, מהונגריה ועוד, לא נמצא ייצוג לעולות החדשות מעיראק, מתימן וממרוקו. נוסף על כך, אידאל היופי הלאומי שהוצג בתחרויות מלכת היופי בשנים הראשונות היה אידאל יופי אשכנזי כמעט לחלוטין, המתבטא בשער ובעיניים בהירות.

יש כמה סיבות אפשריות לחוסר הייצוג של עולות מעדות המזרח, אשר נשענות על המידע שהבאתי בתחילת הפרק ואותן אפרט כעת. סיבה אחת לכך יכולה להיות היחס המזלזל שקיבלו העולים מארצות המזרח עם הגיעם ארצה.

דבקה בהם תדמית שלילית, שהציגה אותם פרימיטיביים, חסרי תרבות ונעדרי תכונות אסתטיות. השופטים בתחרות היו ממכלול האליטה האשכנזית הקולטת, שהחזיקה בתפיסות אלו בנוגע לתדמית השלילית של העולים ממדינות ערב, ולפיכך ייתכן שהן שהובילו להדרתם של עולים אלו מתחרויות מלכת היופי.

עוד סיבה אפשרית היא הפריפריאליות הגאוגרפית של רוב העולים מארצות ערב. רוב המתמודדות בתחרות מלכת היופי באותן שנים הגיעו משלוש הערים המרכזיות – ירושלים, תל אביב וחיפה, ואילו רוב העולים מארצות ערב נשלחו לגור בפריפריה, במעברות ובמחנות עולים, בעיירות פיתוח ובמושבי עולים. ייתכן שהריחוק הפיזי של עולים אלו מן הערים המרכזיות הוביל לחוסר נגישות שלהם לעיתון לאישה, אשר עלה כסף והופץ בעיקר במקומות כמו סלוני יופי וכו'. עקב כך אפשר גם להניח כי רבים לא היו מודעים לתחרות, וכי מספר המצביעים לתחרות מקרב עולים אלו היה מצומצם יותר, והשפיע על חוסר הימצאותן של עולות חדשות ממדינות ערב בתחרות.

סיבה שלישית יכולה להיות קשורה במסורתיות של העולים מארצות ערב, המוזכרת בטענתו של עוז אלמוג שבתחילת פרק זה. אלמוג סבור כי מרבית העולים שמרו גם בארץ על מנהגי הדת ועל תפיסה מסורתית, וכך לרוב גם בניהם ובנותיהם. על כן ייתכן שגישתם הדתית של עולים אלו, שלא עלתה בקנה אחד עם תחרות חילונית שבה מוצגת האישה בכגד ים, מנעה מנערות רבות להשתתף בתחרות, ועל כן ייצוגן היה קטן ביותר.

הסיבה האפשרית האחרונה קשורה בצירוף שתי הטענות שהבאתי בשני הפרקים הראשונים. הטענה הראשונה כי תחרויות יופי לא נערכות אך ורק לשם הנאה, אלא יש להן גם תפקיד לאומי בסיוע להבניית הלאום באמצעות גופה של האישה. והטענה השנייה המובאת אצל ברוך קימרלינג כי הזהות הישראלית שעוצבה על ידי האליטות האשכנזיות ששלטו במדינה היתה זהות אשכנזית חילונית, ואילו קבוצות אחרות בחברה הודרו מן המרכז החברתי, בהם גם העולים מארצות ערב. מכיוון שגם את תחרות היופי ארגנו האליטות האשכנזיות, היתה הבניית הנשיות הנכונה, בעלת הערכים הנכונים באמצעות נשיות אשכנזית ולא מזרחית.

באמצעות השערות אלו אפשר לנתח את בחירתה של אורה ורד (במקור ג'מילי), מלכת היופי של שנת 1952, שנולדה בתימן ועלתה עם הוריה עם קום המדינה, ולראות בבחירה זו את המשמעות הפוליטיות הטבועות בטקס זה. אורה ורד היתה מלכת היופי היחידה שלא ממוצא אירופי בשנים שנסקרו, והיתה גם מלכת היופי הישראלית הראשונה להישלח לתחרות 'מיס תבל' לייצג את מדינת ישראל. הקהילה התימנית היא אחת מקהילות יוצאי עדות המזרח הוותיקות בארץ. עולים מתימן החלו להגיע לארץ משנת 1881, ורובם השתקעו בירושלים. גם

בשנים 1908-1909 הגיעו גלי עלייה מתימן, ואז פנו לראשונה מרבית העולים אל המושבות החקלאיות בארץ, ושם הועסקו בחקלאות והצליחו בעבודתם.³⁷ שלא כ"ישוב הישן", נתפסה העלייה מתימן בתודעה הציונית חלק בלתי נפרד מן המפעל הלאומי, אף על פי שבתרבותם היו שייכים התימנים לחברה ה"ישנה".³⁸ כמו כן לטענתה של בת שבע מרגלית שטרן, בהקשר היהודי, יהודים תימנים היו קרובים ביותר ליהודים התנ"כיים ה'אותנטיים', ולכן נשים תימניות נחשבו דומות לאישה הארץ-ישראלית ה'מקורית'.³⁹ מסיבות אלו היה יחס הוותיקים לעלייה התימנית חיובי יותר מן היחס לשאר העליות מארצות האסלאם.

מכיוון שבשנת 1952 נשלחה הזוכה לראשונה לתחרות 'מיס תבל', שבה היתה אמורה לייצג את האומה הישראלית, אני סוברת כי אורה ורד נשלחה לתחרות משתי סיבות: האחת בזכות היחס החיובי של האליטה המייסדת לקהילה התימנית והשנייה מפני שהיא מסמלת במראה החיצוני שלה את היהודים הקדומים, העבריים של תקופת התנ"ך. בעבור מדינה צעירה, הנלחמת על הלגיטימיות של שיבתה לארץ אבותיה הקדמונים ייצוג לאומי שמבכיר קשר זה מועיל ביותר.

ארבע ההשערות השונות שהצגתי הן כולן סיבות אפשריות למחסור בנוכחותן של נציגות מקרב העולים מארצות ערב בקרב המתמודדות והזוכות בתחרות מלכת היופי. אין באפשרותי לקבוע אילו מן ההשערות הללו השפיעה יותר מן האחרות, אך אני סוברת כי לכל אחת מהן יש כדי להסביר את הנוכחות הדלה הזאת.

העלייה מצפון אפריקה ומזרח אירופה בשנות השישים

העלייה מצפון אפריקה כבר החלה עם קום המדינה בשנת 1948, אולם רוב גלי העלייה ממרוקו עד שנת 1955 היו קטנים יחסית למספר האוכלוסין שנתרו במדינה. השינוי בממדי העלייה התרחש בקיץ 1956, אז החל לפעול במרוקו מנגנון עלייה חשאי, שהוקם בשיתוף פעולה של הסוכנות היהודית וה'מוסד'.⁴⁰

37 בת ציון עראקי קלורמן, 'התיישבות פועלים תימנים ואשכנזים: מראשון לציון לנחלת יהודה', קתדרה, 84 (תשנ"ז), עמ' 85-87.

38 יוסף גורני, 'כוחו וחולשתו של ה"פטרנליזם" הערכי, תדמית יהודי תימן בעיני מנהיגות העלייה השנייה', קתדרה, 108 (תשס"ג), עמ' 136.

39 Stern, p. 146

40 מיכאל מ' לסקר, ישראל והעלייה מצפון אפריקה, הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון, באר שבע 2006, עמ' 424-425.

בשנים 1957-1961, שבהן התרחשה רוב העלייה החשאית ממרוקו, עלו לארץ כ-30 אלף יהודים.⁴¹ בסוף שנת 1961 הושג הסכם בין ישראל לשלטונות מרוקו על יציאתם בדיסקרטיות, אך לא במחתרת, של יהודי מרוקו. ערב עלייה זו, שכונתה 'מבצע יכין', היו במרוקו 164,000 יהודים.⁴² מנובמבר 1961 ועד דצמבר 1964 עלו לישראל יותר מ-92,000 יהודים מרוקנים.⁴³

הרכבה של עלייה זו ממרוקו היה שונה מהרכב העלייה ממרוקו בשנות החמישים. בעשור הראשון השתייכו רוב העולים לשכבות המצוקה של מרוקו, ואילו בשנות השישים באו רוב העולים בעיקר מן המעמד הבינוני במרוקו. גם מערכת הקליטה של עולים אלו היתה טובה ויעילה יותר.⁴⁴ רוב העלייה מצפון אפריקה הגיעה מן הקהילה הגדולה במרוקו, אולם יהודים לא מעטים הגיעו גם משאר ארצות צפון אפריקה – תוניסיה, אלג'יריה, לוב ומצרים, בעיקר בשנות החמישים.⁴⁵

בשנות השישים המשיכה להגיע גם עלייה ממזרח אירופה, אולם בממדים מצומצמים יחסית. יוצאת מן הכלל היתה העלייה מרומניה, שמנתה בשנים 1961-1967 כ-80,000 יהודים. גם מפולין עלו לא מעט יהודים בתקופה זו, 13,000 יהודים בשנים 1961-1970.⁴⁶

ניתוח תחרות מלכת היופי 1960-1965

מבחינת גיליונות לאישה של השנים הללו יש שתי עובדות כלליות שברצוני להתייחס אליהן, אשר מעידות על שינויים בתחרות, בחשיבותה ובאופייה. עובדה ראשונה היא שלעומת שנות החמישים, שבהן גיליונות העיתון לאישה היו מלאים באזכורים בנוגע לתחרות ולזוכות בה, בשנות השישים פחת הסיקור משמעותית. העובדה השנייה היא שאף על פי שעדיין הזוכות בתחרות מקבלות לידיהן תפקידים לאומיים כמו גיוס כספים, ויש לכך אזכורים מעל דפי העיתון, אין ספק כי התייעוד של תפקידים אלו קטן ביותר מתייעודם בגיליונות שנות החמישים. כמו כן בשנות השישים חל גם שינוי באופן סיקור התחרות שמאפשר ניתוח טוב יותר של המתמודדות בתחרות מלכת היופי חוץ מבחינת

41 ירון צור, 'העלייה מארצות האסלם', בתוך: צבי צמרת וחנה יבלונקה (עורכים), העשור הראשון, תש"ח-תשי"ח, עמ' 80.

42 לסקר, ישראל והעלייה מצפון אפריקה, עמ' 490-495.

43 שם, עמ' 501.

44 הכהן (לעיל הערה 3) עמ' 387.

45 לסקר, ישראל והעלייה מצפון אפריקה, עמ' 339.

46 הכהן (לעיל הערה 3), עמ' 387.

שמות המשפחה. שלא כסיקור בשנות החמישים, יש הרבה יותר פרטים על המתמודדות מלבד שמות.

מתחרויות היופי של השנים השונות אספתי נתונים מספר באשר למועמדות ולזוכות בתחרות, ואותם חילקתי לשתי טבלאות. הטבלה הראשונה מייצגת את המועמדות עצמן. בחנתי בה את מספר המתמודדות שנולדו בארץ (צבריות), כמה עלו לארץ ממדינות אירופה ואמריקה וכמה עלו לארץ ממדינות ערב (אסיה ואפריקה). כמו כן, חילקתי אותן לעולות ותיקות (עולות שעלו לפני שנות השישים ושייכות לרוב לגל העלייה ההמוני שהגיע עם קום המדינה) ולעולות חדשות (עולות שהגיעו בגלי העלייה של שנות השישים).

טבלה 1

ארץ מוצא ועלייה של המועמדות

שנה (מספר מועמדות בסך הכול)	צבריות	עולות ותיקות מאירופה ואמריקה	עולות חדשות מאירופה ואמריקה	עולות ותיקות מאסיה ואפריקה	עולות חדשות מאסיה ואפריקה
1960 (17)	10	6 - הונגריה, פולין, אוסטריה ורומניה	-	1 - תוניסיה	-
1961 (16)	14	2 - רומניה	-	-	-
1962 (17)	11	4 - רומניה, בולגריה ופולין	-	2 - מרוקו ותורכיה	-
1963 (15)	10 (מתוכן אחת מוסלמית)	1 - ברית המועצות	1 - רומניה	1 - מצרים	2 - דרום אפריקה
1964 (19)	17	1 - ליטא	1 - ארגנטינה	-	-
1965 (21)	14	5 - הונגריה, רומניה, גרמניה ופולין	1 - בוליביה (במקור מאוסטריה)	1 - הודו	-
סך הכול (105)	76	19	3	5	2

מן הטבלה הראשונה אפשר לראות כי בתחרויות שנערכו במחצית הראשונה של שנות השישים היו רוב המועמדות לתואר צבריות. בשנים מסוימות הגיע ייצוגן

של העולות, הוותיקות והחדשות, לכדי שלישי מתוך כלל המועמדות. אולם אם מסתכלים על ארצות המוצא, ניכר בבירור כי אין כמעט ייצוג לעולות מארצות ערב. כמו כן רוב ייצוגן של העולות הוא מגלי העלייה של שנות הארבעים והחמישים ולא מגלי העלייה של שנות השישים.

בטבלה השנייה ביקשתי לבחון את מוצאן של הזוכות בתחרויות של שנים אלו. בתחרויות היופי יש כמה תארים נוסף לתואר המלכה, ומלבד בחינתן של המועמדות יש לבחון גם את הזוכות הללו כדי לדעת מהו אידאל היופי הנבחר. גם בטבלה זו בחנתי כמה מבין בעלות התארים הן צבריות, כמה הן עולות ממדינות המערב וכמה הן עולות ממדינות המזרח, מתוך התייחסות מיוחדת לזו שנבחרה למלכת היופי.

טבלה 2

מוצאן של בעלות התארים

מלכת היופי	עולות מאסיה ואפריקה	עולות מאירופה ואמריקה	צבריות	שנה (מס הזוכות בתארים)
צברית	1 (תוניסיה)	1	4	1960 (6)
צברית	-	1 (רומניה)	3	1961 (4)
צברית	-	1 (רומניה)	5	1962 (6)
עולה ותיקה מברית המועצות	2 (דרום אפריקה)	1 (ברית המועצות)	3	1963 (5)
צברית	-	1 (ארגנטינה)	7	1964 (8)
צברית	1 (הודו)	1 (הונגריה)	4	1965 (6)
5 צבריות ועולה אחת.	4	6	26	סך הכול (35)

בחינת הזוכות בתארים מראה לנו כי הרוב הגדול של הזוכות בתארים היו צבריות (26 מתוך 35), מיעוטן היה מאירופה ואמריקה (6 מתוך 35) ומאפריקה ואסיה (2 מתוך 35 אם לא מחשיבים את הזוכות מדרום אפריקה, שאינה מדינה מוסלמית). גם מקרב מלכות היופי היתה רק אחת מתוך שש הזוכות עולה ותיקה מברית המועצות.⁴⁷

ממצאי פרק זה עולה כי גלי העלייה של שנות השישים לא השפיעו כמעט כלל על תחרויות היופי בשנים הללו. רוב המועמדות בתחרות שלא היו

47 נתונים אלו נלקחו מתוך עיתון לאישה, גיליונות 683-686, 736-739, 789-792, 840-844, 890-895, 945-950.

צבריות עלו לרוב בשנות הארבעים והחמישים. אולם רציתי לבחון גם אם התבססותם של עולי ארצות ערב בארץ וחיזוקם על ידי עוד עליות ישפיעו על אחוזן של המועמדות מארצות אלו. על פי הניתוח שערכתי נמצא כי לא היתה כמעט השפעה, לא בקרב המועמדות ולא בקרב הזוכות. כמו כן, מצאתי כי כאשר בוחנים את בעלות התארים אל מול כלל המועמדות, ניכר כי אחוזן של הצבריות עולה בקרב הזוכות.

הסיבות לייצוג הקטן של העולות מארצות ערב יכולות להיות מגוונות ודומות לסיבות שהבאתי בפרק הקודם. סיבה מרכזית לכך אפשר למצוא בדבריה של שולמית שביט, נערת ישראל בשנת 1960 ועולה מתוניסיה, שמסבירה על הפערים התרבותיים והמסורתיים הקיימים:

רק אתמול הייתי נערה ככל הנערות, והלילה – נושאת תואר נכבד. רק אתמול פחדתי לספר להורי, שאני אחת המועמדות בתחרות בחירת מלכת היופי של ישראל. לא ידעתי איך יקבלו הורי את הצגת מועמדותי. בעצם גם עכשיו, בשעות שלאחר הבחירה, אינני יודעת, איך הם יקבלו את הדבר. עצוב לי אפילו ברגע המאושר בחיי, כשאני נזכרת מה גדול הפער שבינינו. הם שייכים לעולם אחר, לתרבות אחרת. ואני בת לארץ, שאנשיה ונשיה מתקדמים במושגיהם ובהשקפת עולמם.⁴⁸

העלייה מברית המועצות בשנות התשעים

העלייה הגדולה מברית המועצות החלה בסוף שנת 1989, והתגברה בשנת 1990. סך הכול הגיעו לארץ בשנים 1990-1995 597,000 עולים. גל עלייה זה היה בעל השפעה מכרעת מבחינה דמוגרפית, מכיוון שבזכותו רבתה אוכלוסיית המדינה בכ-13 אחוזים.⁴⁹ העולים שהגיעו ארצה לא ביקשו להיטמע בחברה הקולטת, כי אם לשמור על זהותם התרבותית הרוסית לצד הזהות הלאומית היהודית.⁵⁰ שנים מספר מועטות יחסית לאחר שהחל גל העלייה מברית

48 עיתון לאישה, גיליון 687, 5.6.1970.

49 משה סיקרון, 'הדמוגרפיה של העלייה', בתוך: משה סיקרון ואלעזר לשם (עורכים), דיוקנה של עלייה – תהליכי קליטתם של עולי ברית המועצות לשעבר 1990-1995, הוצאת האוניברסיטה העברית, ירושלים תשנ"ח, עמ' 13-14.

50 שם, עמ' 323.

המועצות לארץ התגבשה בישראל קהילה רוסית מבוססת ובעלת רשתות חברתיות מפותחות.⁵¹

גל עלייה זה לא היה גל העלייה הראשון מברית המועצות. בשנות השבעים הגיע לארץ גל עלייה מברית המועצות, שהיה מצומצם יותר בהיקפו, אך עדיין היה גדול יחסית, וכלל כ-150 אלף עולים שעלו במהלך העשור.⁵² בעליית שנות השבעים מברית המועצות הפעיל הממסד שליטה ובקרה צמודה בתהליך קליטת העולים בארץ. העולים שהגיעו לארץ שוכנו חודשים רבים במרכזי קליטה כדי לאפשר את השתלבותם ההדרגתית במשק ובחברה הישראלית ובמערכותיה התרבותיות. בהמשך סיפק הממסד פתרונות דיור ציבורי ופתרונות תעסוקה. מדיניות הקליטה של עולי שנות התשעים היתה שונה בתכלית. היא נועדה לאפשר לעולה להשתלב בחברה ובכלכלה בהתערבות ובקרה מינימלית של הממסד. השירותים הישירים לעולים צומצמו במסגרת מגמה זו, והוחלפו במענק כספי לקליטה ראשונית.⁵³

תוכן הדרישות של החברה הישראלית ועצמתן בתחום החברתי-תרבותי ביחס לעולים היו שונים מאלו שהופנו כלפי העולים בעליות הראשונות עם קום המדינה. היה רצון לחזק את תחושת ההשתייכות של העולים ואת המוטיבציה הציונית שלהם כדי להקל את קליטתם בארץ.⁵⁴ גם כלפי העולים מברית המועצות התפתחו סטראוטיפים שליליים, בעיקר עם התגברות גל העלייה ובמרצת השנים. אולם רוב האוכלוסייה הוותיקה בארץ לא היתה בעלת עמדות שליליות כלפי אוכלוסייה זו, גם בתקופות של שיא העוינות.⁵⁵

בגל עלייה זה עלו בסופו של דבר יותר מ-710,000 עולים בשנים 1990-1997. זה מספר שכמעט משתווה למספר העולים שהגיעו בתקופת העלייה ההמונית שבשנים 1948-1951, אלא שיחסית לאוכלוסייה הקולטת היה גל זה קטן לעומת העלייה ההמונית. גם תהליך קליטתם של העולים מברית המועצות בשנות התשעים היה שונה מהותית מתהליך הקליטה של העלייה ההמונית. הסיבות לכך היו מאפייני העולים, שהיו רובם המכריע מרוסיה, בעלי השכלה

51 שם, עמ' 454-455.

52 הכהן (לעיל הערה 3), עמ' 388.

53 תמר הורוביץ ואלעזר לשם, 'יוצאי ברית המועצות במרחב התרבותי בישראל', בתוך: משה סיקרון ואלעזר לשם (עורכים), דיוקנה של עלייה – תהליכי קליטתם של עולי

ברית המועצות לשעבר 1990-1995, עמ' 301.

54 שם, עמ' 302-303.

55 שם, עמ' 305.

גבוהה ובעלי מקצועות מדעיים ואקדמיים, והאוכלוסייה היהודית הקולטת היתה גדולה פי שישה מהאוכלוסייה הקולטת עם קום המדינה.⁵⁶

ניתוח תחרות מלכת היופי 1990-1995

כאמור, גל העלייה מברית המועצות בשנות התשעים היה עצום בהיקפו, ונותר עתה לבחון אם גל עלייה זה יהיה חסר משמעות לתחרות מלכת היופי, כשם שהיה גל העלייה בשנות השישים, או שגל עלייה זה ישפיע על תפיסת היופי ועל המועמדות והזוכות בתחרות.

כמה דברים כלליים עלו מסקירת גיליונות אלו. אחד הוא שסיקור תחרות מלכת היופי הלך והצטמצם עוד במהלך השנים, ואף היה מצומצם יותר משנות השישים. אם לפני סוקרו התחרות על פני כמה גיליונות וחייהן של כל אחת מן הזוכות בתארים, ובייחוד חייה של מלכת היופי סוקרו בהרחבה, הצטמצם בשנות ה-90 סיקור זה צמצום ניכר. כל אלו מעידים על ירידת ערכה של התחרות בעיני הציבור והחברה.

השני הוא שאין מוזכרים כמעט תפקידים לאומיים שניתנים לזוכות בתחרות. כמו שהראיתי בפרק השלישי והרביעי, הזוכות בשנות החמישים ואף בשנות השישים קיבלו לאחר זכייתן תפקיד לאומי של ממש. לאחר שנבחרו הן הוטסו לריכוזים יהודיים בחו"ל, בעיקר בבריטניה ובארצות הברית, ועסקו בגיוס כספים למען המדינה מתוך שימת דגש בנושא של קליטת עולים חדשים ותמיכה בהם. משימות לאומיות אלו היו באותן שנים ממכלול הגדרת התפקיד של מלכת היופי. בשנות התשעים השתנה המצב. רובן הגדול של מלכות היופי כבר לא נסעו לחו"ל לגייס כספים למען המדינה ועוליה.

לעומת זאת, רובן מרואיינות בתום שנות מלכותן ואומרות כי הצליחו למנף את זכייתן לכדי קריירה של דוגמנות מצליחה בארץ ובחו"ל. יוצאת דופן היא איבונה קרוגליאק, מלכת היופי לשנת 1990, שנכתב עליה שהיא עוסקת בגיוס כספים למען העולים החדשים מברית המועצות לשעבר. ייתכן שתפקיד זה ניתן לה בשל היותה עולה חדשה בעצמה ומכיוון שנבחרה בשנת 1990, בתחילתו של גל העלייה. השינוי בתפקידיה של מלכת היופי ובאופן שבו היא פועלת לאחר זכייתה יכולים להעיד על שינויים בחברה הישראלית. השימוש בתואר בתור קרש מקפצה לקריירה של דוגמנות אישית מצליחה בארץ ובחו"ל בשנות

56 אלעזר לשם ומשה סיקרון, 'תהליכי קליטת העולים מברית המועצות לשעבר, 1990-1995: ממצאים עיקריים', בתוך: משה סיקרון ואלעזר לשם (עורכים), דיוקנה של עלייה – תהליכי קליטתם של עולי ברית המועצות לשעבר 1990-1995, עמ' 442.

התשעים ולא בתור כלי לסיוע לצורכי החברה והמדינה, כמו שהיה בשנות החמישים והשישים, מעיד על מעבר תפיסתי בחברה – המעבר מתפיסה קולקטיביסטית לתפיסה אינדיבידואליסטית יותר.

עוד עולה מניתוח הכתבות שבשנים אלו אפשר לראות הרבה יותר מועמדות מן הפריפריה הגאוגרפית הישראלית. אם בשנות החמישים הרוב הגדול של המועמדות לתואר הגיעו משלוש ערים מרכזיות – ירושלים, חיפה ותל אביב – הרי בשנות התשעים המועמדות מגיעות ממגוון ערים ברחבי הארץ. כמעט בכל השנים שנבחנו הגיעו רוב המועמדות מערי המרכז, אולם מערים מגוונות כגון חולון, בת ים, ראשון לציון, לוד, רמלה, נתניה, חדרה. כמו כן בכל השנים שנסקרו בין רבע לחצי מהמועמדות התגוררו בערים מחוץ למחוז מרכז, כגון חיפה, אשדוד, אשקלון, הקריות, באר שבע, דימונה ואילת.

מלבד מגוון הערים שמהן הגיעו המועמדות מסקירת הגיליונות השונים גם עולה שיש ייצוג מגוון של העדות השונות בקרב המועמדות הצבריות. אי-אפשר לדעת בכירור את מוצאן העדתי של המועמדות, מכיוון שלרוב מידע זה לא נמסר בתיאור המועמדות (להוציא מספר מצומצם של מועמדות שמוזכר מוצאן רק כאשר הן בעצמן עולות חדרות או כאשר הן ממוצא מזרחי). כדי לקבל מושג באשר למוצאן של המועמדות בחנתי את שמות משפחתן, אשר מעידים לעתים רבות על כך. מובן ששמות רבים לא יכולים להעיד על המוצא, מכיוון שהם עוברתו, ולכן אספתי מידע על מוצא המועמדות רק משמות שבוודאות מעידים על מוצא מעדות המזרח (כמו ביטון, אזולאי, בן חמו, גואטה). מסקירה זו עולה כי בממוצע יותר מרבע מהמועמדות – מוצאן מעדות המזרח, ויש לשער שהמספר האמתי היה גבוה יותר לו היה לנו מידע מפורט יותר.⁵⁷

גם בפרק הזה אספתי נתונים באשר למועמדות והזכות מתחרויות היופי של השנים השונות, ואותם חילקתי לשתי טבלאות. בטבלה מספר 1 בחנתי את מספר המתמודדות שנולדו בארץ (צבריות), כמה מהן הן עולות ותיקות וכמה הן עולות חדשות ומהיכן. מכיוון שברצוני לבחון כיצד השפיעה העלייה מברית המועצות לשעבר על תחרויות אלו, לא סיווגתי את העולות לפי מוצאן כמו בפרק הקודם.

57 מתוך סקירת עיתון לאישה, גיליונות 2283-2289, 2339-2345, 2386-2392, 2240-2244, 2496-2500.

טבלה 3
מוצאן של המועמדות

עולות חדשות	עולות ותיקות	צבריות	שנה
-	2 (שוודיה וברית המועצות לשעבר)	18	1990
1 (ברית המועצות לשעבר)	1 (רומניה)	18	1991
-	-	20	1992
1 (ברית המועצות לשעבר)	1 (רומניה)	18	1993
2 (ברית המועצות לשעבר)	1 (ברית המועצות לשעבר)	17	1994
3 (ברית המועצות לשעבר)	1 (ווילס)	16	1995
7	6	107	סך הכול - 120

טבלה 4
מוצאן של הזוכות בתארים

מלכת היופי	עולות חדשות	עולות ותיקות	צבריות	שנה
איבונה קרוגליאק - עולה ותיקה מברית המועצות לשעבר	-	2 (שוודיה וברית המועצות לשעבר)	3	1990 (5)
מירי גולדפארב - צברית	1 (ברית המועצות לשעבר)	-	4	1991 (5)
רוית אסף - צברית	-	-	4	1992 (4)
יאנה חודריקר - עולה חדשה מברית המועצות לשעבר	1 (ברית המועצות לשעבר)	-	4	1993 (5)
רוית ירקוני - צברית	-	-	5	1994 (5)
יאנה קלמן - עולה חדשה מברית המועצות לשעבר	2 (ברית המועצות לשעבר)	-	3	1995 (5)
3 צבריות, 2 עולות חדשות ועולה ותיקה אחת	4	2	23	סך הכול (מתוך 29)

בטבלה 3 אפשר לראות כי מספר הצבריות בתחרויות של שנות התשעים גדול מאוד, מכיוון שרוב המועמדות נולדו בשנות השבעים, לאחר הגעתם של רוב גלי העלייה הגדולים, אך לעתים קרובות היו הוריהן עולים בעצמם. מלבד שנה אחת, כמעט תמיד היו עולות, ותיקות או חדשות מקרב המועמדות על אף מספרן הקטן. יש לציין שוב, כמובן, שבשנות התשעים היה אחוזם של העולים מתוך כלל האוכלוסייה מצומצם מאחוז העולים בשנות החמישים והשישים.

בטבלה מספר 4 בחנתי מי היו בעלות התארים בתחרות מלכת היופי, כמו בפרק הקודם. מטבלה זו אפשר לראות באופן ברור ביותר שיש ייצוג ניכר לעולות בקרב מקבלות התארים בתחרות מלכת היופי, בייחוד אם בוחרים את אחוזן מקרב כלל המועמדות. מתוך שש מלכות יופי בשנים 1990-1995 שלוש מלכות יופי שעלו מברית המועצות לשעבר, שתיים מהן עלו בגל העלייה של שנות התשעים. כמו כן, מקרב כלל הזוכות בתארים בשנים אלו היו חמש עולות מברית המועצות, כלומר יותר משישית.⁵⁸

מניתוח הנתונים אפשר לראות כי העלייה מברית המועצות לשעבר באה לידי ביטוי רב יחסית בתחרויות היופי של שנות התשעים. הסברים אפשריים לייצוג זה נעוצים גם באופייה של החברה הקולטת וגם במאפייני החברה הנקלטת. אין ספק כי פתיחותה של החברה הישראלית באותן שנים, שהתבטאה גם בעובדת הייצוג של מגוון העדות בקרב המועמדות הצבריות, מספקת הסבר אחד. מובן שגם מאפייני התרבות והחברה של העולים מברית המועצות סייעו לייצוג נרחב זה.

סיכום

רבים סוברים היום כי זמנה של תחרות מלכת היופי עבר, וכי היא כבר לא מתאימה לרוחות הזמן, ועל כך נמתחים עליה ביקורות רבות. אם לפנינו נחשבו מלכות היופי דמויות ציבור ונשלחו לחו"ל להיפגש עם דיפלומטים ולגייס כספים מן הקהילות היהודיות, כיום הן מופיעות לרוב מעל דפי מדורי הרכילות בעיתון. מלכות היופי למעשה מייצגות ייצוג נשי של האומה. באמצעות הסתכלות בתחרויות יופי ברחבי העולם, אפשר ללמוד על הלכי רוח חברתיים, על מתחים מתחת לפני השטח ועל שינויים שחלים במדינה. כל אלו התבטאו גם בתחרות מלכת היופי של ישראל במהלך השנים. כך, למשל, הדומיננטיות

58 מתוך סקירת עיתון לאישה, גיליונות 2233-2244, 2283-2289, 2340-2350, 2386-2394, 2440-2448, 2496-2500.

והכוח הפוליטי והתרבותי של יוצאי אירופה התבטאו בתחרויות היופי של שנות החמישים והשישים.

מצאתי כי לגלי העלייה הגדולים אכן היתה השפעה על תחרויות מלכת היופי שנערכו במרוצת השנים. אולם אפשר לראות כי רק גלי עלייה מסוימים השפיעו ובאו לידי ביטוי בתחרויות היופי, אלו שהגיעו מאירופה. לא נמצא כמעט ביטוי לעולים שהגיעו בהמוניהם מארצות ערב. ייצוג עולים אלו יופיע רק בזכות בנותיהן שישתתפו בתחרות משנות התשעים. בפרקים השונים מניתי כמה סיבות להיעדרן של העולות מארצות ערב בתחרויות היופי אם בשל המסורתיות של רוב העולים מארצות ערב, שאינה מתחברת עם הצגת גוף האישה חשוף קבל עם ועדה, ואם בשל מיקומם בפריפריות הגאוגרפיות של מדינת ישראל, שלא מצאו לרוב ביטוי בתחרויות היופי בשנות החמישים והשישים. עוד השערה שהעליתי הסתמכה על תאוריית ההגמוניה של קימרלינג, שהיעדרות זו נובעת מן הפריפריאליות החברתית של יוצאי ארצות ערב, שאליה נדחקו על ידי מייסדי המדינה יוצאי אירופה.

רק בעיתוני לאישה משנות התשעים ניכר ייצוג גדול יותר למגוון העדות, בעיקר של בנותיהם של עולים מארצות ערב, ואז גם היתה ניכרת השפעה גדולה יותר של גל העלייה מברית המועצות על התחרות והזכות בה. אני סבורה כי השינויים שחלו בחברה הישראלית והפתיחות שנוצרה בה השפיעו גם הם על הגיוון הערתי בתחרות. כמו כן גם למאפייני העלייה מברית המועצות היתה השפעה על כך.

מניתוח תחרויות מלכת היופי בשנים שנסקרו עולות שלוש מגמות מרכזיות בחברה הישראלית:

1. מגוון העדות היהסי בקרב המועמדות הצבריות בתחרויות היופי של שנות התשעים (ואני מניחה שכיום אף יותר) מלמד אותנו כי מבחינות מסוימות יוצאי עדות המזרח השתלבו בשלב מסוים בחברה הישראלית. כמו כן מגוון זה והנכונות של מועמדות מקרב יוצאי עדות המזרח להשתתף בתחרות מעידים כי חלקים נרחבים מקהילות אלו אף אימצו מקצת הערכים של החברה הישראלית.
2. עצם זה שהזכות בתחרויות של שנות התשעים כמעט לא קיבלו עליהן תפקידים לאומיים והתמקדו יותר בפיתוח הקריירה האישית שלהן מעיד על ירידה בתפיסתה של תחרות מלכת היופי כבעלת משמעות לאומית, כמו שהיתה בשנות החמישים והשישים.
3. ייתכן שההרכב הערתי של המועמדות והזכות בתחרות מלכת היופי יכולים להעיד (אם כי לא באופן ודאי בהתחשב בהערות הקודמות) על שינויים בתפיסת היופי בחברה הישראלית.

בשל קוצר היריעה לא יכולתי לבחון בחינה מקיפה את כלל השנים ולמצוא עוד השפעות ושינויים שחלו בשנות השבעים והשמונים או לאחר שנות התשעים. יש מקום לחקור את הנושא חקירה מקיפה יותר ומזוויות אחרות. יש צורך להמשיך ולחקור תחרויות אלו, מכיוון שאפשר ללמוד מהן על שינויים חברתיים ותרבותיים.